

УДК 331.556.4

Заяць Р. М.,

romik2011@email.ua, ORCID ID: 0009-0006-4434-0295,

здобувач, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВИСОКИХ МІГРАЦІЙНИХ АСПІРАЦІЙ НАСЕЛЕННЯ

Анотація. Невідповідність наявного інструментарію державної міграційної політики динаміці воєнних та демографічних реалій створює глибокий розрив між потребами національної економіки у трудовому ресурсі та фактичними трендами мобільності. Традиційні методи адміністративного та фіскального впливу виявляються малоефективними в умовах, коли домінуючим мотивом міграції стає не лише економічна вигода, а й безпековий імператив, що формує стійкі життєві стратегії на виїзд та інтеграцію у закордонні соціуми. Наголошено на високій зовнішній та внутрішній міграційній активності населення України. Вказано на те, що існуюча міграційна криза в нашій країні вже зараз чинить критично негативний вплив на соціально-економічний розвиток, а також ставить під питання можливість повноцінної відбудови національної економіки, відновлення громад і регіонів України опісля війни. Показано, що за відсутності проактивної міграційної політики держави, орієнтованої на стримування міграційних процесів, повернення українців, які перебувають на тепер за кордоном, додому, Україну очікують виклики рівня збереження її національної безпеки. Відтак, зроблено висновок про актуальність формування й імплементації в Україні організаційно-економічного механізму регулювання міграційних процесів в умовах високих міграційних аспірацій вітчизняного населення. Такий механізм зміг би об'єднати єдиною метою цілі, завдання, інструменти та засоби державної (і не тільки) політики за двома векторами: а) покращення організаційної компоненти регулювання міграційних процесів, як в Україні, так і відносно українців за кордоном; б) задіяння достатніх економічних стимулів для послаблення міграційних аспірацій українців, їх повернення з-за кордону, а також інгібування міграційних процесів у середині країни. Відтак, метою дослідження визначено обґрунтування процедур та елементів формування організаційно-економічного механізму регулювання міграційних процесів в Україні в умовах високих міграційних аспірацій населення. Розроблено відповідний організаційно-економічний механізм державного регулювання міграційних процесів в Україні в умовах війни та внутрішньої і зовнішньої міграційної кризи з його елементами: суб'єктами політики; об'єктами регулювання; принципами; методами й інструментами. Характеристику поданих елементів визначено за двома взаємопов'язаними векторами механізму: (1) організаційним, (2) економічним.

Ключові слова: міграційна політика, міграційні процеси, міжнародна міграція, міграційні аспірації населення, виклики та імперативи, регулювання міграції, організаційно-економічний механізм, війна, воєнні дії.

Zayats R. M.,

romik2011@email.ua, ORCID ID: 0009-0006-4434-0295,

Postgraduate, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

FORMATION OF AN ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM FOR REGULATING MIGRATION PROCESSES IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF HIGH MIGRATION ASPIRATIONS OF THE POPULATION

Abstract. The inconsistency of the existing state migration policy tools with the dynamics of military and demographic realities creates a deep gap between the needs of the national economy in labor resources and actual mobility trends. Traditional methods of administrative and fiscal influence are ineffective in conditions when the dominant motive for migration is not only economic benefit, but also a security imperative, which forms sustainable life strategies for leaving and integrating into foreign societies. The high external and internal migration activity of the population of Ukraine is emphasized. It is indicated that the existing migration crisis in our country is already having a critically negative impact on socio-economic development, and also calls into question the possibility of a full-fledged

reconstruction of the national economy, the recovery of communities and regions of Ukraine after the war. It is shown that in the absence of a proactive migration policy of the state, focused on curbing migration processes and returning Ukrainians currently abroad to their homes, Ukraine faces challenges in maintaining its national security. Therefore, the conclusion is made about the relevance of the formation and implementation in Ukraine of an organizational and economic mechanism for regulating migration processes in conditions of high migration aspirations of the domestic population. Such a mechanism could unite with a single goal the goals, objectives, instruments and means of state (and not only) policy along two vectors: a) improving the organizational component of regulating migration processes, both in Ukraine and in relation to Ukrainians abroad; b) using sufficient economic incentives to weaken the migration aspirations of Ukrainians, their return from abroad, as well as inhibiting migration processes within the country. Therefore, the purpose of the study is to substantiate the procedures and elements of the formation of an organizational and economic mechanism for regulating migration processes in Ukraine in conditions of high migration aspirations of the population. An appropriate organizational and economic mechanism for state regulation of migration processes in Ukraine has been developed in conditions of war and internal and external migration crisis with its elements: policy subjects; objects of regulation; principles; methods and tools. The characteristics of the presented elements are determined by two interconnected vectors of the mechanism; (1) organizational, (2) economic.

Keywords: migration policy, migration processes, international migration, migration aspirations of the population, challenges and imperatives, migration regulation, organizational and economic mechanism, war, military actions.

JEL Classification: F02, F22, O15, R23.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2026-85-19>

Постановка проблеми. Сучасна архітектура глобального та національного ринків праці зазнає фундаментальних трансформацій під впливом безпрецедентних геополітичних зрушень, що для України набули екзистенційного характеру. Масштабна військова агресія та затяжний стан воєнного стану стали каталізаторами деструктивних демографічних змін, що вивели міграційні процеси за межі класичних економічних моделей. Сьогодні ми спостерігаємо перехід від ситуативної трудової міграції до системного вимивання людського капіталу, що зумовлено критично високим рівнем міграційних аспірацій усіх верств населення.

Невідповідність наявного інструментарію державної міграційної політики динаміці воєнних та демографічних реалій створює глибокий розрив між потребами національної економіки у трудовому ресурсі та фактичними трендами мобільності. Традиційні методи адміністративного та фіскального впливу виявляються малоефективними в умовах, коли домінуючим мотивом міграції стає не лише економічна вигода, а й безпековий імператив, що формує стійкі життєві стратегії на виїзд та інтеграцію у закордонні соціуми.

Ключова наукова суперечність полягає у необхідності одночасного вирішення двох завдань: з одного боку забезпечення конституційного права громадян на вільне пересування та доступ до безпеки, з іншого – збереження демографічного базису для післявоєнного відновлення та економічного зростання. Існуючий організаційно-економічний механізм регулювання міграції в Україні є фрагментарним, орієнтованим переважно на реєстраційні функції, та позбавленим стратегічної гнучкості. Він не враховує повністю психологічну компоненту – аспірації населення, які під впливом війни трансформувалися з короткострокових планів на заробітки у довгострокові установки на повернення.

За таких умов у нашій країні постає гостра потреба у переосмисленні концептуальних засад міграційного менеджменту. Мова йде про перехід від політики «стримування» до політики «керованого залучення та повернення», що базується на створенні інклюзивного середовища всередині країни. Актуальність теми дослідження посилюється тим, що міжнародна міграція українців перетворилася на фактор глобального впливу, змінюючи ландшафт ринків праці ЄС, що вимагає від України не просто внутрішніх реформ, а синхронізації механізмів регулювання з міжнародними інституційними стандартами.

Отже, проблема формування оновленого організаційно-економічного механізму регулювання міграційних процесів набуває ще більшої актуальності та вимагає глибокого аналізу чинників, що живлять міграційні настрої, та розробки інструментарію, здатного конвертувати високу мобільність населення з джерела загроз у ресурс для відновлення та розвитку національної економіки. Це передбачає посилення ролі економічних стимулів, реновацію соціальних гарантій та цифровізацію взаємодії держави з діаспорою, що є критично важливим для нівелювання негативних наслідків воєнного часу та забезпечення стійкого розвитку в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як концептуальні засади, так і механізми, інструменти та засоби реалізації державної міграційної політики, а також їх вплив на динаміку міграційних процесів у країні загалом та на її окремих територіях, стали предметом наукового аналізу у працях Дж. Аньяну та Е. Ерхіджакпора [1, с. 51–91], Дж. Дюрана, С. Массея та Р. Зентено [2, с. 107–127], О. Мульської та І. Бараняка [3, с. 119–136]. Питання міграційних намірів, дії факторів «push-pull», що стимулюють мобільність населення, зокрема в Україні, умови функціонування ринку праці та

зайнятості, рівень і якість життя населення комплексно розглядаються у працях О. Махонюка, О. Мульської, Б. Мізюка, В. Зайченка [4, с. 128-133; 10, с. 70-88], В. Геєця [5, с. 7-22] та інших дослідників. Конкретизовані заходи й інструменти державної та регіональної політики, спрямовані на стримування міграційної активності, особливо серед соціально та демографічно значущих груп населення, обґрунтовано та узагальнено у наукових роботах Е. Лібанової [6, с. 313-328], Т. Васильціва, Р. Лупака, В. Волошина [7, с. 32-51; 9, с. 50-58], Н. Оматі [8, с. 1281-1297] тощо.

Водночас, попри наявність значного масиву наукових досліджень, присвячених аналізу міграційних процесів та інструментів державного регулювання міграції, проблема формування та реалізації міграційної політики в умовах екзистенційних викликів, зокрема війни, досі залишається недостатньо опрацьованою в академічному дискурсі.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування процедур та елементів формування організаційно-економічного механізму регулювання міграційних процесів в Україні в умовах високих міграційних аспірацій населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економіка України функціонує в умовах повномасштабної війни, коли зростання загроз безпеці, руйнування інфраструктури, втрата робочих місць і зниження рівня добробуту стимулюють посилення міграційних настроїв населення, особливо серед молоді. Тут потрібно відмітити високий рівень міграційних аспірацій українців, що особливо яскраво проявляється у зростанні частки населення, яке розглядає можливість виїзду за кордон на тимчасовій або постійній основі. Зокрема, основними чинниками цього є прагнення до безпечніших умов життя, уникнення військових загроз, отримання стабільного доходу, а також доступ до вищих соціальних стандартів, які включають якісну медичну допомогу, сучасну систему освіти, соціальний захист і розвинену інфраструктуру. Зазначені прагнення посилюються на тлі зростання популярності програм підтримки українських біженців у країнах ЄС, що додатково стимулює еміграційні настрої серед молоді, фахівців технічних, медичних та інших спеціальностей, які є стратегічно важливими для майбутнього повоєнного відновлення країни. За таких умов постає необхідність формування ефективного організаційно-економічного механізму регулювання міграційних процесів, який, з одного боку, дозволив би зменшити відтік трудових ресурсів, а з іншого – забезпечити ефективне використання потенціалу мігрантів у довгостроковій перспективі (рис. 1).

Вагоме значення у формуванні організаційно-економічного механізму регулювання міграційних процесів в Україні в умовах високих міграційних

аспірацій населення має раціональне та якісне поєднання складових організаційного та економічного управління, що дозволяє забезпечити комплексний та системний підхід до вирішення проблеми відтоку трудових ресурсів. Така інтеграція передбачає не лише скоординовану діяльність органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадських інституцій і міжнародних партнерів, а й активне використання інструментів економічного стимулювання як з боку бізнесу, так і держави.

Примітно простежується важливість активізації співпраці державних органів (зокрема Державної міграційної служби, профільних міністерств та органів місцевого самоврядування) з економічними інституціями, включаючи Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, податкові органи, фонди підтримки підприємництва, державні та комерційні банки. Така міжвідомча взаємодія відіграє ключову роль у формуванні та реалізації ефективної політики регулювання міграційних процесів, оскільки дозволяє поєднувати адміністративні ресурси з економічними важелями впливу в складних умовах постійного посилення настроїв населення залишити власну батьківщину.

Водночас об'єктами регулювання в межах організаційно-економічного механізму виступають не лише інституційна система управління міграційними процесами та громади-донори, що втрачають значну частину трудового потенціалу, а й економічно важливі ресурси, зокрема трудові кадри, грошові перекази, інвестиційні проекти та підприємства. Особливу увагу слід приділяти трудовим ресурсам, які становлять основу економічного потенціалу країни, а також грошовим переказам мігрантів, які залишаються суттєвим джерелом валютних надходжень та інструментом підтримки споживчого попиту на внутрішньому ринку.

Потрібно відмітити, що принципи, які лежать в основі організаційно-економічного механізму регулювання міграційних процесів, спрямовані на забезпечення цілісності, узгодженості та результативності державної політики у цій сфері. Зокрема, організаційний аспект реалізується через дотримання принципів правової визначеності, міжвідомчої координації та субсидіарності, що забезпечує чіткий розподіл повноважень між державними органами, місцевим самоврядуванням та іншими учасниками регулювання міграційних процесів. Економічний аспект базується на принципах ефективного використання ресурсів, адресності підтримки вразливих категорій населення, економічної доцільності заходів і стимулювання активної трудової участі громадян, зокрема через розвиток самозайнятості та підприємництва.

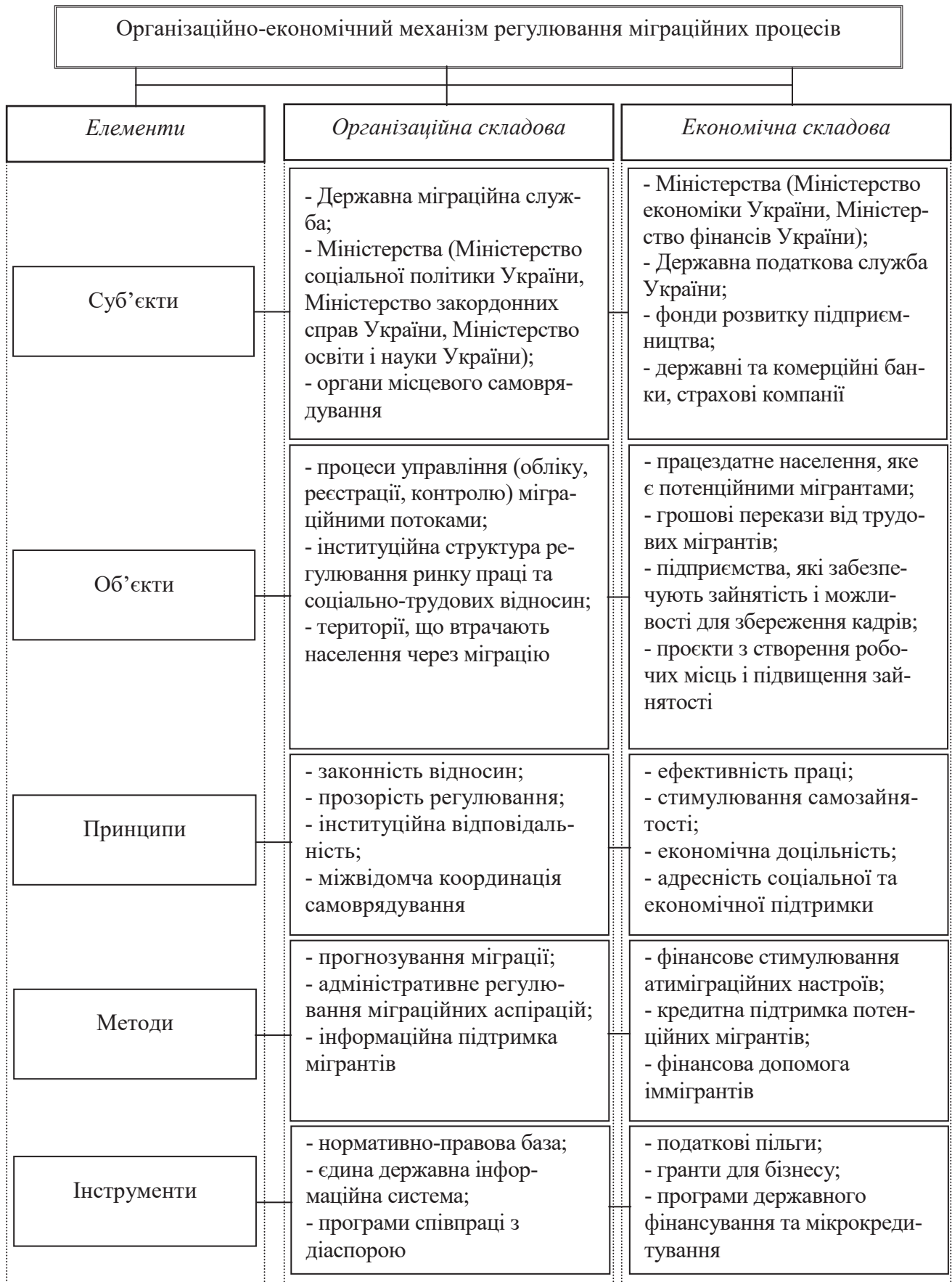

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм регулювання міграційних процесів в Україні в умовах високих міграційних аспірацій населення

У підсумку, системне дотримання зазначених принципів формує сприятливе соціально-економічне середовище, в якому знижується загальна потреба населення у виїзді за кордон у пошуках кращих умов життя та працевлаштування. Водночас підвищується мотивація до повернення додому та активної участі у процесах національного відновлення і забезпечення сталого розвитку країни. Такий соціально-трудоий клімат сприяє не лише утриманню людського капіталу, а й його ефективній мобілізації на користь підвищення конкурентоспроможності економіки, зміцнення громад і соціальної згуртованості, що вкрай важливо в умовах сучасних викликів та шоків для України.

Стосовно методів регулювання міграційних процесів слід відзначити їхнє охоплення широкого спектра заходів, серед яких важливе місце посідає вектор адміністрування (нормативно-правове регулювання, ліцензування, контроль за дотриманням законодавства у сфері зайнятості та міграції), прогнозування соціально-економічних наслідків міграції та надання всебічної інформаційної підтримки населенню. Відповідні процеси органічно доповнюються економічними підходами, до яких належать податкові стимули для підприємств, що створюють робочі місця в регіонах з високим рівнем відтоку трудових ресурсів, пільгове кредитування малого бізнесу, насамперед для внутрішньо переміщених осіб та осіб, які повернулися з-за кордону, а також адресні субсидії на започаткування підприємницької діяльності.

Сукупне застосування адміністративних та економічних методів створює підґрунтя для впровадження більш гнучкої, адаптивної та контекстно чутливої державної політики регулювання міграційних процесів в Україні в умовах високих міграційних аспірацій населення. Такий підхід дозволяє не лише реагувати на виклики поточних міграційних хвиль, але й формувати довгострокове стратегію збереження та ефективного використання людського капіталу в нашій країні. З одного боку, адміністративні інструменти забезпечують координацію між державними структурами, контроль за законністю міграції та підтримку механізмів реінтеграції. З іншого боку, економічні стимули – такі як пільги, субсидії, програми зайнятості та підтримки бізнесу – сприяють створенню привабливого внутрішнього середовища, здатного втримати громадян від еміграції, стимулювати їхнє повернення з-за кордону та активну участь у відновленні національної економіки.

Інструментами реалізації організаційно-економічного механізму регулювання міграційних процесів в Україні виступають, з одного боку, елементи організаційної інфраструктури, зокрема сучасні інформаційно-аналітичні системи моніторингу міграційних потоків, цифрові платформи для взаємодії з громадянами та управління реінтеграційними програмами, нормативно-правове забезпечення, що формує правову базу для врегулювання трудової, освітньої та соціальної міграції. З іншого боку, важливу роль відіграють економічні інструменти: (1) державні програми співпраці

з українською діаспорою, спрямовані на залучення інвестицій, ноу-хау та менторської підтримки; (2) податкові пільги для бізнесу, який працевлаштовує внутрішньо переміщених осіб чи репатріантів; (3) грантові програми для започаткування або розширення підприємницької діяльності; (4) ініціативи мікрофінансування, що дозволяють підтримати економічну активність населення на місцевому рівні.

Примітно, що в умовах високих міграційних аспірацій населення комплексне поєднання організаційних та економічних інструментів дозволяє не лише пом'якшити негативні соціально-економічні наслідки масового виїзду населення, втрати трудового потенціалу та розриву соціальних зв'язків, а й поступово трансформувати міграційні процеси у внутрішній ресурс розвитку. Завдяки налагодженим каналам співпраці з діаспорою, стимулюванню повернення кваліфікованих кадрів, інвестуванню в самозайнятість та локальні ініціативи, з'являються можливості для формування нових точок економічного зростання, посилення соціальної згуртованості громад та підвищення рівня соціальної стабільності нації. У такому підході міграційні процеси потрібно розглядати не лише як виклик, а і як потенціал, що за умови ефективного управління може бути спрямований на довгострокове відновлення, модернізацію та посилення конкурентоспроможності національної економіки.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. На нинішній стадії еволюції соціально-економічної системи України, що відбувається в умовах повномасштабної воєнної агресії, істотно загострилися виклики не лише економічної, а й національної безпеки. Це створює суттєві ризики для процесів повоєнної відбудови, забезпечення соціально-економічної стійкості та збереження державної незалежності.

У зв'язку з цим зростає потреба у впровадженні проактивної та ефективно-державної міграційної політики. Для вирішення наявних проблем і підвищення результативності політики у сфері міграційного регулювання доцільно реалізувати низку комплексних заходів, заснованих на партнерстві між державним, громадським та приватним секторами. Зокрема, йдеться про: удосконалення системи стратегічного планування міграційної політики на міжрівневій основі та в межах окремих функціонально-структурних напрямів; оптимізацію організаційно-управлінської архітектури системи міграційного менеджменту; впровадження системного моніторингу та аналітичного супроводу управлінських рішень у сфері міграції; активізацію міждержавної, освітньої, науково-дослідної та підприємницької співпраці; стимулювання економічної активності, зокрема в регіонах з низьким рівнем соціально-економічного розвитку (сільських, депресивних, прикордонних територіях); розвиток інституційної інфраструктури регулювання міграційних процесів.

Для зменшення втрат людського потенціалу доцільно застосовувати такі інструменти державного регулювання: обмеження масштабів еміграції

через реалізацію соціально-економічних заходів; формування стимулів для повернення трудових мігрантів; підтримка внутрішньої мобільності населення в межах держави.

Окрім того, стратегічно важливим є забезпечення політичної стабільності, відновлення економічної активності, зростання рівня заробітної плати, покращення умов працевлаштування, створення сприятливого бізнес-середовища як передумови збереження людського капіталу в межах країни. Успішна реалізація економічних реформ передбачає також проведення цілеспрямованої інформаційної, освітньої та культурної політики, активізацію патріотичного виховання молоді та надання населенню якісного просвітницького контенту.

Подальші наукові дослідження доцільно зосередити на розробці економіко-математичного інструментарію, орієнтованого на моделювання здатності національної економіки до відновлення за умов наростання зовнішньої міграції населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Anyanwu J., Erhijakpor E. Do remittances affect poverty in Africa? *African Development Review*, 2010, 22(1), 51-91.
2. Durand J., Massey S., Zenteno R. Mexican Immigration in the United States. *Latin American Research Review*, 2001, 36(1), 107-127.
3. Mulska O., Baranyak I. Formation of the forecasting model for Ukrainian-German migration system. *Economy and forecasting*. Vol. 2, 2019, pp. 119-136.
4. Махонюк О. В., Мульська О.П. Аналіз діяльності суб'єктів ринку міграційних послуг в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Збірник наукових праць*. Вип. № 5 (133). 2018. С. 128-133.
5. Геєць В. М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 7-22.
6. Libanova E. Labour migration from Ukraine: key features, drivers and impact. *Economics and Sociology*, 2019, 12(1), pp. 313-328. DOI: 10.14254/2071-789X.2019/12-1/19/
7. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Волошин В. І. Стратегічні імперативи державної політики протидії гібридним загрозам і забезпечення економічної безпеки України. *Економіка України*. 2021. Вип. 2. С. 32-51.
8. Omata N. The Complexity of Refugees' Return Decision-Making in a Protracted Exile: Beyond the Home-Coming Model and Durable Solutions. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39 (8), 2013, 1281-1297.
9. Vasylytsiv T., Lupak R., Kunytska-Iliash M. Social Security of Ukraine and the EU: aspects of convergence and improvement of migration policy. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. № 5 (4), P. 50-58.
10. Lupak R., Mazyuk B., Zaychenko V., Kunytska-Iliash M., Vasylytsiv T. Migration processes and socio-economic development: interactions and

regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2022. Vol. 8 № 1. P. 70-88.

REFERENCES

1. Anyanwu, J. & Erhijakpor, E. (2010). Do remittances affect poverty in Africa? *African Development Review*, no 22 (1), pp. 51-91. DOI:10.1111/j.1467-8268.2009.00228.x.
2. Durand, J., Massey, S. & Zenteno, R. (2001). Mexican Immigration in the United States. *Latin American Research Review*, no 36 (1), pp. 107-127. https://www.russellsage.org/sites/all/files/durand_mass_eu_chapter1_pdf_0.pdf.
3. Mulska, O. & Baranyak, I. (2019). Formation of the forecasting model for Ukrainian-German migration system. *Economy and forecasting*, no 2, pp. 119-136. <https://ideas.repec.org/a/eip/journal/y2019i2p119-136.html>.
4. Makhonyuk, O.V. & Mulska, O.P. (2018). Analiz diyal'nosti sub'yektiv rynku mihratsiynikh posluh v Ukraini. [Analysis of the activity of the subjects of the migration services market in Ukraine]. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine. Collection of scientific works*, no 5 (133), pp. 128-133. http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2018_5_22.
5. Heyets', V.M. (2016). Ekonomika Ukrainy: klyuchovi problemy i perspektyvy [Economy of Ukraine: key problems and prospects]. *Economy and Forecasting*, no 1, pp. 7-22. http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2016_1_3.
6. Libanova, E. (2019). Labour migration from Ukraine: key features, drivers and impact. *Economics and Sociology*, no 12(1), pp. 313- 328. DOI: 10.14254/2071-789X.2019/12-1/19.
7. Vasylytsiv, T. G., Lupak, R. L., Voloshyn, V. I. (2021). Strategic imperatives of the state policy of countering hybrid threats and ensuring the economic security of Ukraine. *Economy of Ukraine*. Iss. 2. pp. 32-51.
8. Omata N. (2013). The Complexity of Refugees' Return Decision-Making in a Protracted Exile: Beyond the Home-Coming Model and Durable Solutions. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, no 39 (8), pp. 1281-1297. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.778149>.
9. Vasylytsiv, T., Lupak, R., Kunytska-Iliash, M. (2019). Social Security of Ukraine and the EU: aspects of convergence and improvement of migration policy. *Baltic Journal of Economic Studies*. no. 5 (4), pp. 50-58.
10. Lupak, R., Mazyuk, B., Zaychenko, V., Kunytska-Iliash, M., Vasylytsiv, T. (2022). Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. Vol. 8 № 1. pp. 70-88.

Стаття надійшла: 03.02.2026

Стаття прийнята: 28.02.2026

Стаття опублікована: 17.03.2026